

DOLENJSKI RAZGLEDI

Dolenjske razglede urejajo:

Jože Dular
Marjanca Kočever
Milan Markelj
Naga Požun
Drago Rustja
Jože Simčič
Jože Škufca
Ivan Zoran

V znamenju pomembnih dejanj

Današnji Dolenjski razgledi so hote nekoliko bolj novomeški od njihovih drugih števil, ki so se zvrstile v zadnjih letih. Razlog za to pa je prišel tako rekoč sam od sebe. V Novem mestu se je namreč te dni zgodilo nekaj kulturnih dejanj takega pomena, da bi ne bilo prav, če ne bi našli ustreznega odmeva tudi v tej sicer občasni publicistično-literarni prilogi Dolenjskega lista.

Prvorazredno dejanje pomeni, ne samo za dolenjske razmere, otvoritev stalne zbirke umetniških del Božidarja Jakca v hiši, ki jo je bil pred davnimi leti sezidal umetnikov oče. S tem se je izpolnila dolgoletna želja kulturnih Novomeščanov, da bi si zagotovili trajen spomin na velikega rojaka. Udejanjila pa se je tudi Jakčeva volja, da bi svoje življenjsko delo ohranil za

prihodnje rodove in dopolnil njegov smisel.

Stavba, v kateri je od letošnjega praznika novomeške občine na ogled ta stalna zbirka, je v svojem okolju najtesneje povezana s postajami Jakčevega otroštva, zato dvakrat smiselno nosi ime Jakčev dom. V njem bo umetnikovo delo, kot je zapisal dr. Milčec Komelj, predstavljeno v sožitju kronoloških, motivnih in čisto estetskih vidikov, odslej nenehno na voljo, da ga bomo sprejemali v vseh njegovih razsežnostih.

Drugo, tudi zelo pomembno kulturno dejanje pa je povezano z izidom antologije »Pesmi dolenjske dežele« v založništvu Dolenjskega lista. Kot je antologijo označil njen sestavljalec in urednik Janez Menart, priznani slovenski pesnik, v intervjuju, ki ga objavljamo v današnjih Dolenjskih razgledih, je to »pesniška zgodba dolenjske dežele«. S to zajetno in bogato ilustrirano knjigo pa stopa Dolenjski list kot nadaljevalec dejavnosti nekdanje Dolenjske založbe v širši slovenski založniški in knjigotrški prostor. »Pesmi dolenjske dežele«, to vsekakor zaslužijo, saj prej ko slej pomenijo delo, s katerim naj bi se Dolenjska v svojih davnih geografskih mejah predstavila s svojim »duhovnim nabojem« vsemu slovenskemu bralstvu.

Slednjič pa, in to naj ne izzveni neskromno, pomeni kulturno dejanje tudi pričujoča številka Dolenjskih razgledov. Najprej zato, da so v teh zaostrenih stabilizacijskih časih Razgledi sploh lahko zagledali beli dan. Sojenice so jim bile tokrat naklonjene predvsem po zaslugi občinske kulturne skupnosti, ki je izid finančno izdatno podprla, s tem pa tudi omogočila domačim avtorjem objavo iz njihovega literarnega snovanja. Kaže, da se bodo morali Dolenjski razgledi tudi poslej posluževati klicev na denarno pomoč, če bodo želeli priti na svetlo. I. Z.

Božidar Jakac: NOVOMEŠKI
SEJALEC, jedkanica, 1921

Dvakrat zavezan umetnosti

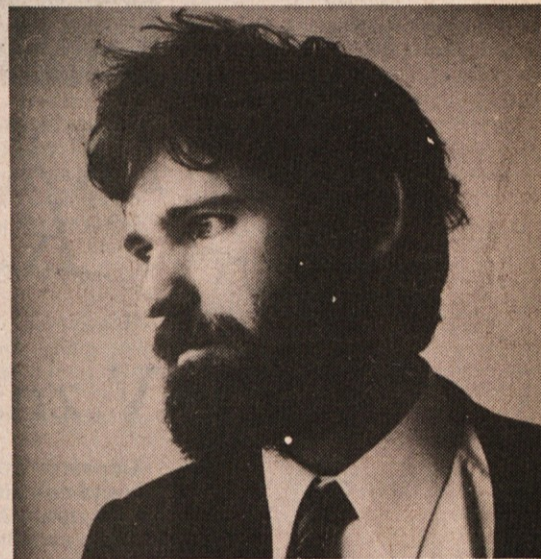
Z dr. Milčkom Komeljem (ta naziv je dobil ma- ja letos z uspešnim zagovorom doktorske diser- tacije o mladostni umetnosti Božidarja Jakca) se zadnje dneve oktobra ni bilo mogoče kaj dos- ti pogovarjati, saj mu je večino časa, ki ni bil uradniško razdeljen na delovni in prosti čas, vzela priprava razstave v zdaj že odprtem Jakčevem domu v Novem mestu. Medtem ko so v spodnjih prostorih stavbe še brneli obrtniški stroji in je vse dišalo po sveži barvi, so v zgornjih prostorih razstavne pulte polnile slike, risbe, grafike in druga dela iz nadvse bogate ume- tniške in dokumentaristične bere mojstra Boži- darja Jakca. Prvo besedo pri izboru in urejanju razstave je imel mojster sam, vendar je ob njem ves čas kot strokovna senca stal tudi Milček Komelj, pripravljen, da pomore pri izboru, poskrbi za mapo, beležko, skicirko z mojstrovimi deli. Tu in tam sta se tudi krivo pogledala, ko so se ob posameznem delu križala merila in ocene, vendar je bilo spor čutiti kot nestrinjanje med dobrima znancema, če ne celo prijatelje- ma, saj ju bolj, kot ju ločujejo desetletja v staros- ti, zbližuje predanost umetnosti. Kljub tolikšni zasedenosti z delom je Milček Komelj našel čas, da je prisluhnil želji uredništva Dolenjskih razgledov in odgovoril na nekaj vprašanj o sebi in svojem delu.

— **Po izobrazbi in poklicu si usmerjen k proučevanju likovne umetnosti. Kje so in kateri so tisti viri, ki so te usmerili v to?**

»Likovna umetnost me zanima od nekaj. Seveda ne kot predmet proučevanja, marveč kot vir estetskih užtkov in način komuniciranja z vidnim in nevidnim svetom. Svet mi je v svojih pomenih tudi bolj umljiv skozi vizualno podobo, skozi videz ali slikovno metaforo kot skozi mišljenje. Taka je moja narava; kje je njen vir, te- ga ne vem. Ker sem bil prepasiven, preveč skepti- čen in premalo pogumen, da bi študiral sli- karstvo, in ker me je zanimalo še več stvari, sem se odločil za študij umetnostne zgodovine in slavistike. A ker je to pač veda, ki se skuša približati znanosti, sem se že zaradi študijskih ob- veznosti moral lotiti tudi razmisleka o umetnos- ti. Nato so mnogo bolj okoliščine kot kaka hote- na ali načrtna odločitev nanesle, da sem se lotil raziskovanja. Tako v bistvu nisem rojen znanstvenik, temveč prej dokaj pasiven uživaški esteta. Seveda pa se, ko je treba, zatopim tudi v razmišljanje in skušam odgovoriti na vprašanja, kj se mi v umetnosti jasno zastavljajo. Glavni vir za to moje proučevanje pa je vendarle čisto estetsko veselje ob stvareh in na drugem mestu tudi zanimanje za preteklost. Vse to pa sega v moje otroštvo. V bistvu sem se ukvarjal predvsem s stvarmi, ki sem jih poznal že iz otro- štva, ko sem živel bolj v stikih s podobami in knjigami kot z živimi ljudmi. Včasih se mi zdi, kot da bi posredno analiziral spomine, in se tega prestrašim, ker je za kaj takega še prezgodaj. Po lastnih izkušnjah tako domnevam, da je otroštvo vir vseh poznejših usmeritev, tudi strokovnih.«

— **Potemtakem je Novo mesto s svojo tradi- cijo, ožje in širše okolje in intelektualno vzdušje v družini vplivalo na tvojo usmeritev k umetnos- ti, naj bo kot predmet estetskega užitka ali raziskovanja?**

»Vsekakor bistveno. Novomeško okolje je bilo v mojih mladih letih zelo specifično. Izraziti sta pokrajina, ki sili človeka v prijetno spokojnost in v njem vzbuja blaga občutja, kot kulturna tradi- cija. Le-to sem črpal od pokojnega očeta, saj sem kot otrok veliko časa prebil ob njem v knji- žnici. Tam sem spoznal na primer Lamuta, dr.

Nika Županiča, ki sem ga večkrat spremljal po mestu in poslušal, in še številne umetnike, tudi Pavleta Zidarja, ki nas je obiskoval doma. Spominjam se tudi, kako sem se v knjižnici nepres- tano zatapljal v Jakčevo veliko oljno sliko Mira- na Jarca. Zdela se mi je skrivnostna in bolj živa kot živi ljudje, posebno v mračni osvetljavi. Že tedaj torej nisem ljubil preveč stvarnih ljudi in preveč pozunanjenega slikarstva.

Tedaj sem bil najbolj povezan z očetom; tako sem nekako zrasel iz novomeškega duhovnega izročila, ki še danes v veliki meri korenini v 19. stoletju in zmernem ekspresionizmu. Seveda sem pri tem več sanjaril, kot razmišljal.

Ko sem bolje spoznal druge ljudi, umetnine in druga okolja, sem se zavedel razlik in speci- fičnosti, ki jih določa regionalno okolje. In ker se jih zavedam, se seveda skušam nadzirati, da ne zapadem v njihove skrajnosti. In se počutim naj- boljše, kadar se ne počutim dobro, kajti nenehna zamaknjenost in prijetno počutje ter zadovolj- nost, ki jih vliva Dolenjska, so lepe, a zelo ne- varne. Gotovo v tem tiči tudi razlog, da se mi zdi vredno pri raziskovanju upoštevati tudi regio- nalne značilnosti v umetnosti, kadar jih seveda nakazuje sam predmet. Te značilnosti upošteva tudi del umetnostne zgodovine, četudi je take reči težko dokazati.«

Umetnost na neki način požre umetnika, celega zahteva zase. Ali je kaj podobnega tudi pri raziskovanju umetnosti? Koliko človeka, njegove osebnosti, vzame takšno ukvarjanje in koliko ostane za še kaj drugega?

»Iz tega, kar sem že povedal, je razvidno, da se pri svojem delu nisem nikoli mučil ali razdajal, ne da bi s tem ustregel tudi sebi. Zato ne morem reči, da bi mi kaj vzelo od osebnosti. Mislim, da sem tudi premalo naredil, da bi prenesel tako resno vprašanje. Osebnost se lahko ob ukvarjanju z umetnostjo kvečjemu pokaže ali izbrusi. Vsekakor pa je za takšno delo človekova indivi- dualnost bistveno potrebna, vsaj pri vedi, ki na srečo še ni in ne more biti čisto objektivna in ta- ko dopušča, vsaj pri interpretacijah, celo nekaj ustvarjalnosti. Za kaj drugega lahko torej zmanjka časa, ne pa osebnosti.

Treba pa je pri umetnostni znanosti paziti, da raziskovalec ne projicira preveč svoje osebnosti v umetnost, ki jo raziskuje, in da v njej išče ume- tnika. Pri neobveznem esejističnem pisanju je seveda drugače, saj lahko pišemo ob umetnosti predvsem o sebi, umetnostna zgodovina pa je

Milček Komelj se je rodil 16. novembra 1948 v Novem mestu. Maturiral je na novomeški gimnaziji. Umetnostno zgodovino in slovenščino je študiral in diplomiral na ljubljanski filozofski fakulteti. Leta 1975 je opravil magistririj, letos pa je uspešno zagovarjal doktorsko disertacijo. Izvoljen je bil za univerzitetnega asistenta. Delal je kot bibliotekar v Arhivu SR Slovenije, zadnja leta pa dela kot kustos Dolenjskega muzeja. Piše strokovne članke, razprave, ocene in študije.

KNJIŽNE IZDAJE

Vladimir Lamut 1975 — 1962.
Novo mesto, Dolenjski muzej 1972.

Slovensko ekspresionistično sli- karstvo in grafika. Ljubljana, Par- tižanska knjiga 1979.

Božidar Jakac in Dolenjska. Novo mesto, Dolenjski list 1981.

Božidar Jakac: NA GRMU (nekdanja kapelica, v ozadju božji grob), risba, 1936

znanstvena stroka. Mislim pa, da je živa vrednost umetnosti prav v tem, da najdemo v njej tudi sebe, in vrednost vsakega razmišljanja o umetnosti tudi v tem, da se tega zavedamo in da se spoznamo.«

— Kaj se dogaja, ko umetnost raziskuješ? Se na neki način »razkrinka«? Kaj ostane na koncu?

Vsekakor se umetnost ob raziskovanju razkriva, vendar v odvisnosti od vrste in ravni raziskovanja. Raziskave pa so ravno pri umetnosti kar se da različne. Umetnost je večplastna in možnosti pristopov so vsakovrstne. Skrbno lahko raziščemo njene zgodovinske pojavne oblike, pa se nam o njenem bistvu nič ne razkrije. O njej lahko pametno načelno govorimo, pa o veljavi konkretnih umetnin ne povemo nič.

Med pripravljavanjem gradiva za razstavo v novomeškem Jakčevem domu je slikar Božidar Jakac ob stalnem sodelovanju dr. Milčka Komelja odločal o vsaki sliki, grafiki posebej.

sar. Lahko se nam dozdeva, da se nam je skozi njo marsikaj razkrilo, pa je to le subjektivno doživetje ali interpretacija, ne pa veljavna raziskava. Lahko se lotimo tudi bistvenih, globinskih vprašanj, a zgolj suho filozofsko. Možnosti je veliko, nobena ni dokončna in ne izključuje druge, nobena ni res prava. Pri smiselnem raziskovanju je treba odpreti predvsem prava vprašanja in reševati s primernimi metodami, za kar sta potrebna prirojen estetski smisel, se pravi občutljivost, ne prisiljenost, in seveda strokovno znanje. Vendar tudi tedaj, ko pri razlagah umetnosti posegamo v njene globlje pomene, v resnici razumsko razložimo predvsem to, kar poprej nekako občutimo. V najglobljih stvareh je znanost pravzaprav racionalizacija tega, kar povzroča iracionalne učinke, vsaj pri tisti 'visoki' umetnosti, kjer stoji v središču osebnost. Tu se zgodovina stika tudi s kritiko in psihologijo. Pri čisto zgodovinskih in teoretskih raziskavah se lahko ugotavljajo zakonitosti, pri pojasnjevanju estetskih vprašanj pa se izkaže, da pravil, torej zagotovil za umetniškost, v umetnosti ni. Bistvo umetnosti je torej za zdaj še vedno iracionalno. To njeno 'dno' je izmuzljivo; jasno ga čutim, a ga ne morem dokončno pojasniti.

Prav lahko pa se umetnost razkrinka, kadar gre za preprostejše izdelke, ki sodijo vanjo le po gradivu in pristopu, torej kada tega 'konca' ni.«

— V današnjih razmerah, ki so vse prej kot naklonjene »nekoristnim« dejavnostim, se ti najbrž dogaja, da naletiš na nerazumevanje za področje tovrstnega znanstvenega dela. Ali je tega v širšem in ožjem okolju veliko?

»Kot vem iz izkušenj, ljudi na splošno likovna umetnost zelo zanima, marsikoga predvsem njene neumetnostne strani ali sama večšina. To je razumljivo, posebno za tiste, ki imajo v vsakdanjem življenju opravka z zelo nepoetičnimi rečmi in iščejo počitka v plemenitejših, vendar preprostejših (konkretnějšíh) vrstah harmonije. Marsikoga od njih pritegujejo tudi izsledki o umetnosti. Druga stvar pa je seveda razumevanje, ki pripravlja poklicnim in drugim raziskovalcem realne možnosti za resno raziskovalno delo.«

Služb, ki dopuščajo tako raziskovalno dejavnost, je zelo malo, poleg tega pa so vse slabše tudi druge možnosti za kvalitetno znanstveno delo. Zaradi sramotnega depozita in draginje celo študentje na fakulteti ne morejo več na študijske ekskurzije in do knjig. Moji kolegi, ki se lotevajo nekaterih specifičnih primerjalnih tem, so vse bolj apatični, ker jim delo zastaja, saj doma ne pridejo več do nikakršnih spodobnih razgledov in literature. Sam sem zaenkrat na boljšem, ker pri dosedanjem delu črпам po zaslugi umetnikov in ustanov predvsem iz zasebnih umetniških arhivov in lastne dojemljivosti. Ker je razmeroma malo dobrih in plodovitih piscev, je vsaj revialnih možnosti z objavljanje verjetno sicer še dovolj, vendar so resnične možnosti za preverjenje dela zanesljivo majhne.«

— Tvoje dosedanje delo?

»Moje umetnostnozgodovinsko delo se začneja z diplomsko nalogo o slikarju Lamutu. Napisal sem magistrsko razpravo iz umetnosti novega veka s temo o slovenskem ekspresionizmu. V knjižni obliki je izšla pod naslovom Slovensko ekspresionistično slikarstvo in grafika. Tudi moja doktorska disertacija Mladostna umetnost Božidarja Jakca — izvori Jakčeve ustvarjalnosti bo izšla kot knjiga. Vmes sem napisal več študij in ocen o slikarstvu, zlasti ekspresionističnem, sodeloval na raznih simpozijih, predaval evropsko umetnost na Pedagoški akademiji, sodeloval pri dejavnosti umetnostnih društev in drugo. Pri tem mi je prišel prav tudi študij literature, saj imam veselje tudi s komentiranjem in iskanjem slikarske spremljave poeziji.«

Posebno težko je bilo opraviti izbor iz bogatega gradiva, ki se je slikarju Jakcu nabralo na njegovih popotovanjih. Na sliki: Jakac in Komelj postavljata razstavo risb, ki so nastale na popotovanju po Norveški.

- Kaj delaš zdaj?

»Zadnji dve leti pomagam slikarju Božidarju Jakcu pripravljati gradivo za Jakčev dom v Novem mestu. Srečne okoliščine so namreč nanesle, da mi je po letu 1979 umetnik zelo ljubeznivo omogočil postopen vpogled v svoj nepregledni arhiv, ki sem ga deloma prepisal. Taka možnost je pri živih umetnikih precej izjemna. To delo je preraslo v stalno sodelovanje v okvirju Dolenjskega muzeja. V tem času naj bi tudi sodeloval z Moderno galerijo pri pripravi raz-

tave o slovenskem ekspresionizmu. Zadnje, kar sem napisal, sta komentiranje likovne spremeljave Jenkove poezije ter kratka študija o pesništvu Antona Vodnika in likovni umetnosti za Vodnikovo izbrano delo, ki bo izšlo v Kondorju. Ta pesnik mi je blizu v svoji zamaknjenosti v irealni svet in likovno umetnost. V svojih gimnazijskih letih sem ga obiskal in tudi narisal.«

- In kaj bi rad delal?

»Gotovo še naprej kaj takega, za kar naj bi bil po svoji naravnosti najbolj primeren. Raje kot zgodovinar bi bil, na primer, pisatelj — kajpak zato, ker se mi zdi bolj smiselno in dragoceno ustvarjalno delo kot njegove razlage. Seveda pa mi je jasno, da imam, tudi če bi imel talent, za kaj takega mnogo premalo življenjskih izkušenj in doživetij, da skratka premalo poznam svet, v katerem živim. Vsega tega imam verjetno premalo tudi za karkoli drugega in tako je najbrž kar prav, da še naprej dojemam in včasih celo živim življenje predvsem skozi naslikane umetnine. Vizualna stran mi je najbližja celo v poeziji. Zato mi je jasno, da bi bil kot slavist pri razlaganju literature, po naravi drugačne od slikarstva, še mnogo bolj enostranski, kot sem v svoji interpretaciji slikarstva, kjer so vse življenjske razsežnosti pretopljene v likovni jezik.

Seveda se človek lahko naveliča tistega, kar je, in se poskuša približati tistemu, kar ni, pa bi rad osvojil. Tako bi se tudi jaz včasih rad naselil v novih svetovih, vendar sem preveč lačen, da bi se spuščal v negotovosti. Zato mi pomenijo svet knjige, slike, pesmi. Te mi prikličejo sanje, ki spe v meni samem, in te me nosijo v zračnih valovih, kjer navadno pozabim, da nam reže korenine smisla neizbežna smrt. Zato bi na vprašanje, kaj bi najraje ne samo delal, marveč počel, še najbolj pravilno odgovoril takole: najraje bi negibno ležal na svojem kavču, poslušal glasbo ter sanjal in bral.

Seveda bi pa bila to akumulacija za resnejše delo.«

Pripravil:
MILAN MARKELJ

Božidar Jakac: IZ NOVEGA MESTA, risba, 1925

Jože Dular

Sodobne

PREBRAL SEM PESMI

Prebral sem pesmi,
nove,
sodobne,
epigonske...
Take na kraju pameti!

Ropotanje besed,
zmedenost v mislih,
praznina v besedah,
praznina v pesniku,
praznina v bralcu.

Pol ure izgubljenega časa!

PESNIK

Polje — oh, Devica Marija!
Pesnika sesirjeni možgani,
zapiti, ubiti!
Šnirenc, hrenovka, drat...
Rugelj — lestev v Škofljici,
dyigalo iz vinskih hlapov.
Škofljica ali Devica Marija!
Je rešitev?
Upajmo!

PESEM

Svetilka laja
v kamen predmeta,
zahod cvili
v senco podgane.

Prag se na ostrini
prevrača na flašo
pajčevine.

Misel kozlanja
vrže s sebe
grebljico graha.

Zvonik se krivi
v skledo samote
dobrega očesa
in besede.

ŠE ENA

Brinovec
suje v kamen
bolečine
pod goltancem.

Grenkoba se
se vleče
v jasnost.

Kam siliš, vrag?
Ne bi na levo?

IN ŠE ENA

Voda dela kamenje.
Olje pada v vrečo.
Čemu je novc na koži
zajca bežečega?

Cesta grabi konja.
Zavora sili v les.
Kaj je vendar
na tem hreščečega?

Smreka zavija v sonce.
Sraka grgra odgovor.
Pa menda ni to
nekaj bolečega?

ZADNJA

od tu
do tja
ki sem
kar sem
ko kdaj
do kje
ki ga
ki mu
od tod
do tam
ne vem
ne znam

P. S.
Tako pa ne smeš pisati,
je rekel,
če hošoč, da bo čez trideset let
sploh kdo povohal tvojo pisarijo.

PA ŠE TOLE JE DEJAL

Človek (pesnik?)
s takimi verzi
(če sploh so?)
je

— ali alkoholik,
— ali psihopat,
— ali boksar začetnik,
ki jo je pošteno
skupil v glavo.

Le tako se lahko rodi
taka poezija.

V pesništvu je oseka.
Čakajmo na plimo!

?

eksa peto
tera giga

mega kilo
hekto deka

deci centi
mili mikro

nano piko
femto ato

Janez Kolenc

Dve pesmi

MINA

Bila je sovaščanka, plaha, nežna,
obraz ji droben, vedno nasmejan,
korak drseč,
in ko stopila je med vrata vežna,
pogled proseč
je v strahu dahnil »dober dan«.

Vse njive je z rokami preorala
okoli po vaseh
in vse otroke prezibala
in pri mrličih čula vseh.
Potem je legla, ni več vstala,
pozdrav za znanca naročila
in še na slami zaprosila:
»Ne bodi hud, da tu bom umrla!«
Takrat v oči je solza vdrila.

In zdaj njen grob prerastle so koprive
in skromen v kotu nem molči,
začuden gleda kamne črne, sive.
In ko nanj mečejo smeti,
ljudje vedo:
lahko,
saj Mina v njem leži...

TIHOŽITJE

Mrak prihaja na vrt, seda na rožo
kakor metuljček ponočni, v vejah dreves plahuta.
Mir rosi od nebes v zarji večerni...

Trave v neskončni mir poželjivo rasto,
češnje med njimi v večer zore.
Zadnji žarki po njih se love
in se kot zlati cvetovi na liste pripno.

Ves ta neskončni mir poje čri čri.
Ni več doline, ni več goré,
zemlje, neba ne; vse, kot da vodé
zljile so se v spokojno gladino,
pesem čričkov seje v širino tišino...

Žena in jaz na oknu sloniva...
v večni ta mir skrivne moči...
Kot da nekdo odprl je dver,
žarki se usipljejo v temo z neba,
midva drug v drugega kot nepoznana
v žarkih, zapredena v silo rasti,
lepa strmiva...

O pesniški zgodbi dolenske dežele

Na Slovenskem je malo pesnikov, ki bi uživali tolikšno priljubljenost in ugled kot Janez Menart. Če se vprašamo, zakaj, odgovor na to vprašanje nikakor ni težak. V njegovi poeziji sta namreč združeni dve skoroda izjemno redki lastnosti: preprosta, a na moč osvajajoča ter vsakomur dostopna oziroma razumljiva pesniška govorica in visoka umetniška vrednost, zaradi katere sodi pesnik v sam vrh sodobnega pesniškega snovanja pri nas.

Najnovejša Menartova pesniška knjiga »Menjave« tako mnenje v celoti potrjuje. V tem izboru iz dosedanjih knjižnih objav je pesnik zaobjel lirske, epske in satirične pesmi. Posebej kaže omeniti, da sta v »Menjavah« prvič v celoti ponatisnjeni pesnitev »Bela krizantema« in epski venec »Srednjeveške balade«. O uspešnosti te knjige ne gre dvomiti, čeprav se je šele pojavila v knjigarnah. Trikratni natis »Statev življenja«, do zdaj najboljše Menartove knjige, s katero je pesnik proslavil polstoletnico svojega življenja, je samo eden od razlogov, da si dovoljujemo optimistično predvidevanje.

Bralcem prav gotovo ni neznano tudi Menartovo prevajalsko in uredniško delo. Za slovenske založbe je pesnik pripravil kar nekaj antologij, ki niso ostale brez odmeva. Zelo rad se je odzval povabilu založniškega oddelka Dolenskega lista, da pripravi pesniško antologijo še iz dolenske snovi. Zdaj, ko je delo opravljeno in je knjiga, kakršne »slovenski logi še niso imeli priložnost spoznati«, tu, se zdi prav, da povprašamo njenega očeta, kako se mu je porajala, kaj sam misli o tem svojem antološkem otroku. Ob tem bi bilo škoda zamuditi priložnost in Janeza Menarta vprašati, kakšno je njegovo videnje Dolenske po vseh in še posebej po najintimnejšem srečanju z njo — kakor se mu je kazala skoz pesmi tako imenovanih dolenskih avtorjev.

— Dolenski list, ki poskuša nadaljevati založniško dejavnost Dolenske založbe, odmrle pred leti, izdaja novo knjigo. To so »Pesmi dolenske dežele«, antologija pesmi, ki jih je navdihnila Dolenska. Nič ni neskomno zapisati, da je knjiga v celoti vaše delo — od izbora pesmi do ureditve. Kako bi jo na kratko predstavili?

»Knjiga je — to vas moram brez kakšne narejene skromnosti najprej popraviti — seveda delo predvsem cele vrste pesnikov, ki so napisali verze, iz katerih sem zdaj jaz sestavil antologijo; brez njihovih verzov ne bi bilo nič. Res pa je, da sem se pošteno potrudil, da bi bila knjiga čim boljša in da bi bil pri tem posameznim pesnikom čimbolj pravičen — po svojem okusu, preudarku in vesti seveda, saj drugače tudi nisem mogel presojati.

Knjiga je nastajala dolgo, mnogo dlje, kot sem mislil, ko sem začel, namesto dveh, treh mesecev, kolikor sem si zanjo, mislil vzeti časa, kar sedemnajst mesecev, kolikor je v resnici trajalo zbiranje gradiva in urejanje rokopisa — če odštejem še poznejše delo s končnimi dodatki in tiskarskimi korekturami. Vzrok, da se je stvar tako zavlekla, je bil v tem, da se mi je med zbiranjem in spoznavanjem gradiva spreminjala sama zamisel, kakšna naj ta antologija sploh bo. Poročilo o tem nastajanju sem napisal že v spremni besedi same antologije. Tu naj povzamem le to, da je iz prvotno zamišljene drobnejše antologije sodobnih dolenskih pesnikov na koncu nastala antologija pesmi, ki jih je kdorkoli in kdajkoli napisal o Dolenski; seveda so po naravi same stvari bili to predvsem ali vsaj v veliki večini rojeni Dolenci — med katere po geografskem načelu štejemo vse prebivalstvo med Ljubljano, Čabranko, Kolpo, Gorjanci in Savo, pa čeprav je v nekaterih predelih čutiti še ožjo pokrajinsko zavest, pri čemer naj omenim posebej Belokranjce. V izbor je prišlo 78 pesnikov s 320 pesmimi, napisanimi na temo o Dolenski v letih od 1830 do 1982, ko sem rokopis formalno zaključil. Da bi bralec, ki knjige še ni videl, dobil boljšo predstavo o njej, naj k že povedanemu dodam še to, da so v njej poleg pesmi še splošni uvod, spremna beseda o nastanku, namenu in vsebini knjige, podroben komentar k vsaki pesmi posebej, kratki življenjepisi vseh zastopanih avtorjev ter več raznovrstnih kazal, ki skrbijo za boljšo preglednost vsebine.

K vsebinski vrednosti in zaokroženosti knjige, ki jo je z umirjenim preudarkom za skladnost vsebine, grafike in oblike opremil arhitekt Peter Simič, mnogo prispevajo tudi črno-bele reprodukcije slik z dolenskimi motivi; izbral jih je dr. Milček Komelj, fotografije pa pripravil Branko Babič.

Ne nazadnje bi se na tem mestu rad zahvalil uslužbencem Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, ki so mi prijazno pomagali z bibliografskimi nasveti in mi ljubeznivo stregli s kupi knjig in revij, iz katerih sem »izčesaval« pesmi za izbor. Prav tako sem dolžan posebno zahvalo še Dolenskemu listu, ki mi je pri delu pustil vsestransko proste roke in osebno še posebej Janku Sajetu, ki je urejal tehnične zadeve, ter za večstransko pomoč seveda tudi vam, tovariš Zoran, ki ste s strani založnika urednik knjižne zbirke »Dolenska knjiga« v kateri je antologija izšla.

Mislil, da sem s tem povedal vse glavno, kar je potrebno vedeti za splošno predstavo o knjigi, o kateri govoriva.«

— Zaposlitev z antologijo je prav gotovo še poglobila vaš odnos do Dolenjske?

»Vsekakor ga je poglobila, čeprav moram reči, da me z Dolenjsko veže več niti, kot bi si kdo mislil o takile 'ljubljski srajci'. Predvsem je ena veja mojega rodu z Dolenjskega, kjer na Cikavi pri Grosupljem še živijo sorodniki moje stare mame po očetu. Ženo pa imam iz vasi Dole v Beli krajini, kamor zahajam že trideset let, tudi delat, ne samo jest. In ne nazadnje se mi je hči Barbara rodila v bolnišnici v Novem mestu, kjer smo njeno rojstvo tudi pošteno zalili s pristinim dolenjskim cvičkom. Tako torej na Dolenjskem nikakor nisem tujec.«

— Kako se vam Dolenjska kaže zdaj, ko ste spoznali, prek pesmi seveda, tudi njene pesnike?

»Tudi na to vprašanje moram najprej pripomniti, da mi Dolenjska, tudi kar se tiče njenih pesnikov, ni bila ravno popolna neznanka. Že prej iz branja in z univerze sem poznal pomembnejše dolenjske pesnike in njihova dela, pa tudi mnoge druge, ki sem jih zdaj uvrstil v antologijo. Res pa je, da za mnoge od teh nisem vedel, da so pisali tudi o Dolenjski; in še bolj res, da nisem imel nobenega pravega pregleda nad sodobnim snovanjem na tem področju. Pravo odkritje zame pa je bila cela vrsta nadvse plodnih starejših pesnikov, ki jim usoda ni naklonila, da bi njihove pesmi izšle v lastnih knjigah, ali pa da so izšle kje, 'bogu za hrbtno' in se niso prebile v splošno kulturno vednost. Zdaj, ko sem s sistematičnim iskanjem po knjigah in revijah (s pomočjo Jugoslovanske in Slovenske enciklopedije) izbrskal, upam, da vse, kar sodi v predvideni okvir, se mi je slika seveda zaokrožila in tako meni kot drugim nudi pregledno podobo. Poudarjam, da je ta podoba novo spoznanje tudi zame, ki sem stvar delal. Na začetku dela sem si namreč zastavil samo izhodišče, kaj bom v izbor sprejemal, in pa to, da ga bom uredil po letnicah objav, ne pa po avtorjih, kot je sicer navada. In tako so pesmi same od sebe izrisale, če naj temu tako rečem, pesniško zgodbo dolenjske dežele v zadnjih 150 letih. Pesmi, napisane v posameznih obdobjih, namreč slikajo vsakokratne drobce takratnega življenja, čustvovanja in miselnosti; medsebojno povezane v

takile antologiji pa sestavljajo dovolj jasno mozaično podobo časa, ki je šel preko Dolenjske v zadnjih petnajstih desetletjih.«

— In kakšna je ta podoba vsaj v glavnih obrisih?

»Na kratko povedano: približno takšna, kot jo poznamo iz zgodovinskega pričevanja, le da je pesniško pričevanje o teh časih neprimerno bolj živo in prepričljivo, vsaj za običajnega bralca. V glavnih obrisih te pesmi, poleg svojih vsakokratnih specifičnih osebnih sporočil seveda, pripoveduje tudi tole: Od prvih pesmi v zborniku 'Kranjska čebelica', kjer se v umetni pesmi prvič imenuje, pa nekako do konca Levstikovega ustvarjanja Dolenjska v glavnem sploh ne izstopa kot posebna pokrajina, temveč v pesniškem svetu nastopa kot vsako drugo kmečko okolje, na primer kot domači kraj, ali kot okolje, v katerem se 'dogajajo' pesmi, kot bi se lahko kjerkoli drugje.

Malo pred prelomom stoletja se v to poezijo začne prebijati najprej utilitaristična, realistična, pokrajinsko že povsem določena motivika (Hribar, Pucelj). Zatem zazveni v pisani paleti Dragotina Ketteja takratno podeželsko gnezdece Novo mesto, skoraj obenem pa pri njem in pri Župančiču ter Ganglu pa še kom podobne skice iz okoliškega kmečkega življenja. Približno v istem času se oglase tudi romantično zastavljene zgodovinske pesmi o posameznih znamenitostih dolenjske dežele (Medved, Gangl, Opeka), tem pa sledi prav nasprotno ubrani neizprosni realizem izseljenstva (Gangl, Župančič, Golia). Kot nekakšna nova protiutež teh bridkosti se razcvete vse do danes najbolj tipično dolenjska idilika Janeza Pucelja, Jožeta Cvelbarja, Peterlina — Petruške, Franja Neubauerja in Franceta Zbašnika mlajšega, idilika, ki jo neusmiljeno preseka prva svetovna vojna, ki v dolenjski poeziji prav tako pusti svoje sledove (morda celo najbolj vidne v vsej slovenski poeziji). Tako lahko ugotovimo, da se je Dolenjska tudi v pesniškem izražanju, zavedela sama sebe' še pred prvo svetovno vojno. V novo nastali Jugoslaviji je to svoje samospoznanje ohranila in ga še poglobila. Po eni strani so njene pesmi zapele spet o izseljenstvu in o kmečkem pehanju za najnujnejši vsakdanji kruh; po drugi strani pa se je spet kot nekakšna moralna protiutež oglasilo s starožitnostjo pretkano in večkrat ekspresionistično povzdignjeno in katoliško obravnavo pesništvo tedaj nastopajočih poetov Jožeta Kastelca, Jožeta Dularja, Mirana Jarca in Severina Šalijsa. Pri tem je zanimivo ugotoviti, kako se pri resničnih ustvarjalcih stvarno življenje kaže tudi v pesmih. Ker med dvema vojnama na Dolenjskem praktično ni bilo nobenega pravega delavstva, tudi v poeziji ne zasledimo nobenih delavskih motivov, temveč samo kmečke. Zato pa po drugi strani tem bolj množično zapoje vsa Dolenjska v času NOB, ko je bilo na Dolenjskem jedro odpora in so tudi pesmi dobile trdno in prepričljivo oporo za svoj krik, jok in veselje.

Tudi poezija, napisana po vojni, kaže Dolenjsko v njenih tedanjih razmerah, čeprav te razmere zaradi takratnih 'razmer' pač niso prišle na beli dan že takoj, temveč šele napol 'post festum'. Vsa ta poezija je, žal, le bolj ali manj boleče in trpeče pričevanje o umiranju Dolenjske, vsaj tiste stare, prave Dolenjske iz predstav naših očetov pa tudi še nas samih, medtem ko ni nikjer zaslediti kakšnih pesniških kali o novem življenju. Morda tega stanja v poeziji ni pripisovati toliko neugodnim razmeram, v katerih je Dolenjska živovarila nekaj časa po vojni, saj se je stanje v podrgnem zadnjem desetletju obrnilo precej na boljše, temveč da je treba iskati vzrok v sami poeziji. Ta se je tudi pri 'dolenjskih' avtorjih pod vplivom sodobnih ustvarjalnih in neustvarjalnih

smeri odvrnila od življenja. Tako zdaj o Dolenjski v razpoznavni obliki piše le še nekaj pisateljev srednjih in starejših let, ki so, z mano vred, še zmerom omamljeni z nostalgичnim pogledom na dolensko pokrajino in njene ljudi, medtem ko se mlajši avtorji za resnično življenje že tako ali tako, načelno, ne zanimajo in se zato v „najboljšem primeru“ zatekajo le v splošno, pokrajinsko in z življenjsko stvarnostjo neobavvano tematiko in motiviko, tako da iz nje le tu in tam še zaslutimo posredno povezavo z deželo in sploh z zemljo. To v tej antologiji, kjer so že vnaprej namerno izbrane le pesmi, ubrane na dolensko tematiko, morda ni tako vidno, kot je razvidno iz vsega gradiva dolenskih pesnikov. Tako lahko ugotovim, da dandanes o pravem, stvarnem življenju na Dolenjskem (seveda če iz vzamemo „večne teme“, kot so ljubezen itd.) ne piše praktično nihče — ugotovitev, ki jo z redki mi izjemami, ki naj potrjujejo pravilo, lahko razširimo tudi na vso preostalo Slovenijo.«

— **S pravkar povedanim ste mi nehote že sami vnaprej odgovorili na to, kar sem vas hotel vprašati. Kljub temu bi rad vedel, kaj sicer mislite o pesnikih, ki so pogнали iz dolenske zemlje?**

»Zadnjih deset, dvajset let, na katera se našajo moje pravkar omenjene misli, je seveda le sorazmerno kratko obdobje v nekem razvoju. Takšno kratko obdobje nikakor ne more skaziti celotne podobe dolenskega pesništva, ki je mnogo bolj spodbudna. Predvsem mislim tu na umetniško bogato in nadvse plodno tradicijo, ki je razvidna iz antologije. Poleg tega pa to, kar sem rekel za sodobno poezijo, velja le za poezijo kot splošen tok. Tako med starejšimi kot med mlajšimi ustvarjalci pa je kljub temu toku vsekakor še nekaj pesnikov, ki zanje moje nespodbudno mnenje ne velja. Imen ne bom našteval, kajti to je neprimerno, kot pravi star latinski pregovor. A ti, sicer redki pesniki bodo kot oporniki za most, ki se bo, upam, razpel med staro dobro in med novo dobro, s tem mislim iz življenja in za življenje pisano poezijo, ki po mojem mnenju mora prej ko slej spet priti.

Toliko na splošno. Bolj podrobno pa bi o „dolenjski“ poeziji rekel, da je bila od vsega začetka, včasih celo v absolutnem pogledu, drugače pa vsaj v sorazmerni primerjavi zmerom med najbolj dejavnimi in razbohotenimi: v nobeni drugi pokrajini (z izjemo Ljubljane) se ni rodilo in ustvarjalo toliko pesnikov, gledano v sorazmerju z velikostjo dežele in s številom prebivalstva, in prav gotovo o nobeni drugi slovenski pokrajini ni bilo napisanih toliko pesmi. Tudi dandanes je literarno snovanje na Dolenjskem izjemno razvito; in naj dodam še to, kljub prejšnjemu očitku v tej smeri, da je to snovanje na splošno še zmerom manj odmaknjeno od zemlje in vsakdanjega življenja kot drugod po Sloveniji. In celo konkretno navezanost na domače kraje je v tej poeziji čutiti bolj kot pri pesnikih iz drugih pokrajin, pri katerih gre kvečjemu še za neopredeljeno navezanost na zemljo. To bo najbrž posledica manjše in predvsem drobnejše industrializacije ter številnih manjših odmaknjenih središč, ki so vendar že dovolj gospodarsko močna in predvsem dovolj homogena, da lahko gojijo domačo ustvarjalnost, ki je s tem zavarovana pred hudim „razbegom“ talentov in pred diktiranimi usmeritvami, ki jih ustvarja avtorska odvisnost od večjih kulturniških centrov v vprašljivih rokah. Po domače povedano, „doma“ se laže zmešiš in nisi prepuščen na popolno milost in nemilost tujemu, neznanemu, mnogokrat sprijenemu okusu ali klaparski miselnosti ljudi, ki so se polastili nekaterih centrov kulturniške oblasti.

Poimensko pa na vaše vprašanje o svojem mnenju o „dolenjskih“ avtorjih ne želim odgovo-

riti. Namen moje antologije je v tem, da bralcem dolenske pesnike in pesmi predstavim, ne pa, da jih ocenjujem. Tega sem se strogo izogibal že v sami knjigi in se želim tudi v tem intervjuju. Vsi, ki sem jih sprejel v knjigo, so po moji presoji vredni večje ali manjše pozornosti, vsi so „moji otroci“, kot pravimo; ne glede na to, da so „okusi različni“, bi vsem še živečim nerad kvaril veselje ob objavi s tem, da bi jih tako ali drugače, neposredno ali „okrog vogala“ primerjal z drugimi. Vsekakor pa lahko brez prizadetosti za kogarkoli navedem, da me je pri sestavljanju antologije najbolj razveselilo to, da sem „odkril“ nekaj pesnikov in pesmi, ki jih sicer nikdar ne bi; in da bo ta knjiga vsaj nekaterim izmed njih prav gotovo pomagala iz zanje vsekakor krivične anonimnosti, nekatere pa prikazala v dodatni luči. Drugače povedano, prepričan sem da bodo nekatere pesmi povsem (ali domala povsem) neznanih avtorjev segle temu ali onemu bralcu do srca, kot so meni. S tem mislim predvsem na imena, kot so na primer Franjo Neubauer, Janez Pucelj, Milan Pugelj, Leopold Turšič, France Zbašnik, Miro Medvešek — da še živečih ne omenjam. In ta občutek skrbno in nepristransko opravljenega dela mi je v največjo nagrado.

— **Sami ste napisali lepo število pesmi, ki se navezujejo na Dolenjsko. Kaj vas je kot pesnika najbolj vznemirilo v tej deželi? Pomeni srečanje z Dolenjsko za pesnika radost ali žalost?**

»Za pesnika in sploh za vsakogar pomeni vsaka stvar, tako tudi vsaka pokrajina, predvsem to, kar je v njem samem: če je v njem žalost, žalost, če je radost, pa radost. In to velja tudi za Dolenjsko in zame. Zato je odgovor takle: včasih se mi je zdela čudovita in polna radosti, včasih vsa črna in brezupna.

Drugače pa je po svoje res igra usode, da sem jaz, ki sem se rodil v Mariboru, in že od pamtiveka živim v Ljubljani, napisal več 'dolenjskih' pesmi kot na primer Pavel Golia ali Miran Jarc. Pa sem jih res. Tako je pač nanoslo življenje. Mislim pa, da nastanek teh mojih pesmi ni v nobeni zvezi s kakšno posebno lastnostjo dolenjskih krajev, čeprav sicer menim, da je vsestransko pisana in blaga razgibanost dolenjske pokrajine sama po sebi taka, da nehote budi v človeku mehka, zasanjana in celo melanholična razpoloženja. Nobena mojih 'dolenjskih' pesmi namreč ni razpoloženska, temveč so vse bolj ali manj razmišljajoče ali celo razčlenjujoče. (V antologiji sem objavil le dve, sicer pa jih imam precej več.) To se pravi, da je bila prvotna misel največkrat v meni že sama od sebe od prej, spodbuda za pesem pa se mi je porodila kje v dolenjskem okolju ali v mislih nanj. Tisto, kar sem na primer želel povedati v pesmi 'Elegija napisani na vaškem pokopališču', bi verjetno v glavnih obri-
sah napisal tudi, če bi hodil na kakšno drugo pokopališče, kot sem, ali pa bi si tako pokopališče za svoje potrebe izrisal samo v mislih. Toda čemu bi si nekaj izmišljeval in pri tem morda kaj prezrl in pogrešil, če pa pravi Goethe, da je resničnost zmerom stvarna, oprijemljiva, jasno opredeljiva. Življenje zmerom 'zneso stvari skupaj' tako, da ta znesenost postane potem nekaj vzorčni primer za tisti del življenja. Treba je torej znati, čutiti, kaj in kako je iz te dane stvarnosti treba vzeti, da bo ustrezalo izpovedi, ki jo pesnik želi izraziti. To pa ni tako preprosto, kot bi si kdo mislil, saj ne gre za enostaven prepis oziroma prekopiranje, temveč za tisto, kar vidi pesnikovo 'okno duha', če si podobo izposodim pri Shakespearu. In če je vse drugo, to se pravi pesniška misel ali izpoved sama po sebi, tehtno in

človeško vredno, potem pravilno izbrana stvarnost samo še pomaga k temu, da bralec avtorju vse sporočeno tem bolj verjame, ker pač verjame pravilno opisani stvarnosti, ki jo pozna iz lastne izkušnje. No, in v tem smislu je vplivala name tudi Dolenjska. Pokrajina, ljudje in doživetja v njej so mi dali mozaične kamenčke za izrazitev nekaterih mojih čustev in spoznanj, ki bi v kakšnih drugačnih oblikah in tonih prišle do izraza tudi kako drugače in kje drugje. Vsekakor pa so to sedaj seveda 'dolenjske' pesmi, zlasti še tiste, kjer je bil tudi motiv porojen na Dolenjskem, kot na primer v pesmi 'Requiem'. Mislim pa, seveda, da je enako tako tudi pri drugih pesnikih, vsaj pri mnogih.«

— **Kakšno usodo napovedujete »Pesmim dolenjske dežele«? Gre vendar za pesmi, te pa na Slovenskem nekako ne gredo.**

»Napovedati karkoli, je težko in 'brez ciganke se nič ne ve', kot pravijo. Prepričan pa sem, da knjige v mline vevske papirnice ne bodo zapeljali. Dejal bi celo, da je naklada za tako knjigo nizka. Začudili se boste, če vas spomnim na to, da v vsej slovenski literarni zgodovini do najnovejših dni ni izšlo niti pet tako zajetnih in kompletnih pesniških antologij in da nobene od njih ni mogoče več dobiti na trgu, čeprav so njihove naklade bile znatno večje od teh skromnih dveh tisočev izvodov, kolikor jih premorejo 'Pesmi dolenjske dežele'. S tem hočem reči, da je pravzaprav škoda, da knjiga, ki bi morala biti na voljo vsaj nekaj let, zaradi padanja denarja ne more iziti v večji nakladi, ki bi ji med drugim znižala tudi zdaj kar visoko ceno. A jadikovati je nesmiselna stvar; tako kot pri nas je, pač je. Midva tega ne bova spremenila. Zato bi za konec dejal le še to: jaz sem pri tej knjigi svojo vlogo opravil, zdaj pa so na vrsti ljubitelji poezije, da še oni opravijo svojo in — naklado čimprej pokupijo.«

Božidar Jakac: DOLENJSKA PESEM, risba

Pripravil:
IVAN ZORAN

Jasna Ignjatić *Pesmi*

Misliš, da uloviš zahajajoče sonce.
Da zvezde svetijo na tvoj ukaz.

Rimska cesta pa se mlečno pretaka.
Prostranost neba zeva v temo.

Ne verjamem v jutranji svit.

Ne verjamem v sončen dan
(čeprav se ravnam po sončni
uri)

Ne verjamem v pomladno pre-
bujenje.

V ognjeno rdeči sončni zahod.
Verjamem v posušeno bilje
pozne jeseni

Dovolj je samote
za eno samo pomlad

Naj bo poletje
Na polju požgan plevel
Naj se osuši še
samota
plevelasta

Ne slišiš
klica v noči
prošenj v blazini

Bitje svojega srca le
kako odmeva
v kamnitem obroču

Po polju sončne žarke nabiram.
Za pticami gledam,
z njimi potujem.
V gozd se zatečem,
smreki potožim.

V podrasti se skrijem
in v zeleno prostost spremenim.

Marjanca Kočevar

Pesmi

V OAZI DOMOVINE

v oazi domovine
sem si sezidala hišo
in nebo sem prevrnila
v izvirek čiste vode,
da se je potopilo vanj,
modra zenica na beločnici
krasa.

v prozornem zraku senc
lebdijo ptice živih src,
ujetih v zven zvonikov,
ki se kot zvezdni kraki
dvigujejo iz rdečega pejzaža
streh.

o, domovina mater in krvi,
v tvoji oazi smo,
otroci čvrstih skal, ki smo te
zaznali
ob dotiku toplih žarkov
in tuljenju šakalov
v snežnih metežih.

napajamo se z vodo tvoje
bolečine,
bistro in okrepljujočo,
ki se ponuja iz kamnitih čaš
ob vsaki tvoji dobri poti.

v težki rdeči prsti spe vojščaki
v brezlesnem snu,
v preperelem lodnu
in iz njih rasto plodovi,
težki v srcu in opojni v zraku.

v oazi domovine stoji moja hiša,
beli oltar kamenja
in polja odpirajo soncu
dolge vijuge brazd,
v nekem ranem jutru preorane.

HODIM

PO TVOJIM POTEH

nemara je tvoj ritem
v prihajanju juter,
v tihem minevanju večerov,
za patinastim steklom ur.

tvoj slavolok je
v konici najvišjega dne
in tvoja poševna žalost
je v jesenskih sencah.

težko polzijo kaplje joka
po tvojem kršnem obrazu.
davni, odreveneli prsti
razgrinjajo zastore mraka,
in odkrivajo polja,
preorana s trpkimi rezili.

ne kličem te danes poslednjič;
moj zadnji krik bo razparal
brezimne dialoge podzemlja.

BELA KRAJINA III

preskočiva to daljavo
se v stebila brez vsadiva

poganjka snežno bela
iz črne zemlje vzklijeta

dva majhna vodna vira
v svetlobo se razlijeta

iz belih rosnih zrn
megličast snop pršita

nad tihim belim steljnikom
se v mavrici spojita

Marjeta Dajčman Poletiva

„Mamica, kam spet odhajaš? Bodi malo še pri meni, tu k meni sedi, povej mi kaj! Ali pa pojdiva skupaj ven, k ptičkom, k muckom in k rožicam!” sem jo prosila in se stisnila k njej.

Mamica je pogledala na uro, odrinila me je od sebe in odhitela proti vratom. Oh ta ura! Ta grda, zoprna ura!

„Mamica, mamica, kam greš? Počakaj, no, malo!”

„Daj mi mir, v službo moram!”

„Oh, ta služba! Zakaj moraš v službo?”

„Zato, da bom zaslužila denar.”

„Oh, ta denar!”

Mamica je odhitela k vratom. Ključ je zarožljaj in že je ni več. Le kaj naj počnem zdaj?

„Medvedek, se boš ti pogovarjal z menoj? In ti, punčka?” Cirilček spi. Ne, ne bo več spal. Stopim k posteljici, pogledam skoz ograjo. Cirilček leži na hrbtu, očke ima zaprte, obrazek čisto bel.

„Daj, vstani, Cirilček! Kaj boš zmerom spal? Vstani, se bova igrala! Mamica je odšla v službo, sama sva doma.”

Cirilček se je skobacal iz posteljice.

„Pojdiva se igrat z medvedki in s punčkami!”

„Ne, jaz bi šel raje ven.”

„Jaz tudi, ampak mamica je zaklenila vrata, ne moreva jih odpreti.”

„Pa pojdiva na balkon!”

„Pojdiva!”

Prijela sva se za balkonsko ograjo in gledava ven.

„Glej, Cirilček, kako je vse lepo zeleno, a drevesa so pa vsa bela od cvetov.”

„Stol ima pa belo kapo.”

„Ja, na Stolu je še sneg.”

„Poglej, kako lep je Blejski grad!”

„Pa Triglav!”

„Glej, sonček je že počepnil za goro, samo še malo ga je videti. O, kako je lep! Sonček, pri k nama!”

„Ne, Cirilček, sonček ne bo prišel k nama, morava kar midva k njemu.”

„Pa pojdiva midva k njemu!”

„Pojdiva, Ampak kako naj greva, Cirilček? Pa sonček se je skrill!”

„Glej, saj je že luna tu, pa zvezdice se prižigajo. Pojdiva k zvezdicam!”

„Glej, kako ptički letajo do oblakov in še dlje! Bodiva ptička! Poletiva na oblake, na luno in na zvezdice! Marjetka, poglej oblake, kako so danes lepi!”

„Da, Cirilček, in tam za oblaki je čisto drug svet, otroški svet.”

„Veš, kakšni ljudje so tam? Sami majčkeni — sami otroci.”

„Pa mucki in medvedki in kužki.”

„Pa bonbončki in čokoladice.”

„Da, Cirilček, tam je najin svet, otroški svet. Glej, tam za oblaki bele vile in palčke in Sneguljčico z dolgimi zlatimi lasmi.”

„In pesmice in pravljice so tam.”

„Joj, koliko zvezdic je že! Pojdiva tja, natrgala jih bova in jih prinesla domov. Na strop jih bova prilepila in na steno, da nama bodo svetile. V najini sobi bo zmerom svetlo. Ko bo mamica ugasila lučko, nama bodo svetile zvezdice. Nočke ne maram. Kadar mamica ugasi lučko, mi je strašno dolgočasno.”

„Pa še luno bova prinesla.”

„Ne, ne bova mogla. Mamica pravi, da je luna velika.”

„Danes je majčkena.”

„O, saj res — kakor ozek, zlat prstanček. Saj res, Cirilček, danes morava iti, ko je luna še majčkena, potem bo spet zrastle. Toda midva nisva ptička, ne bova mogla zleteti tja.”

„Jaz sem čarovnik. Hokus — pokus, glej, Marjetka, to je čarobna preproga. Sediva nanjo in poletiva v vesolje!”

Sedeva nanjo, Čakava in čakava, a noče vzleteti.

„Ne, Cirilček, ti nisi pravi čarovnik in to ni čarobna preproga.”

„Pa pojdiva z balončkom!”

„Pojdiva! Napihni ga, da bo velik velik! Glej, tule je, napihni ga!”

„Se, Cirilček, še! Glej, kako je že velik! Zdaj ga pa zaveživa! Splezajva na balkonsko ograjo in spustiva se z balkona, poletiva! Jaz bom držala balonček, ti me pa primi za rokico! Dvigni nogo! Pa še to!”

„Bojim se, da bom padel.”

„Ne, ne boš padel, le dobro me drži, zletela bova, kot ptička. Poletela bova daleč, daleč od tod, v čisto drug svet, v najin svet, tja k zvezdicam in k sončku. Zvezdic bova natrgala, na sončku se bova ogrela. Glej, zvezdice se smejejo in luna naju kliče. Le zletiva, poletiva v nebo...”

„Kaj pa počenjata! Takoj dol!” Zaslisi se surov glas pod balkonom.

Soseđa nama žuga s prstom, le kaj sva ji stori-la? Ključ je zarožljaj v vratih, na, že je tu gospa. Prijela me je za roko, av, tako grdo, nato še Cirilčka in naju povlekla z balkona v sobo. Zaklenila je balkonska vrata, ključ porinila v žep.

„Tu sedita in mirujta, poredneža!”

„Saj so naju zvezdice klicale,” zajoka Cirilček.

„Kaj tvezeta, bedačka?”

„Ja, zvezdice govorijo in ptički tudi in rožice, samo vi odrasli jih ne slišite, vi jih ne razumete, ničesar ne razumete...”

„Ja res je,” ga dopolnim. „Nikomur ne verjamete, ne otrokom ne rožicam, še sončku ne.”

„Le tiho!” zavpije gospa. „Če bosta še kdaj poskušala kaj takega, vaju bom po ritki!”

Izginile so zlatordeče zvezdice, nič več niso tako lepe. Zbledele so in obnemele. Nič več mi ne pripovedujejo, nič več se mi ne smejejo, nič več me ne kličejo in niti ne mežikajo več. Tako zelo žalostne so, tako tihe in negibne. In tudi sončka ne slišim več.

„Oh, ti odrasli!” zavzdihne Cirilček. „Ničesar ne razumejo in ničesar nam ne privoščijo. Vse najlepše nam pokvarijo.”

Cirilček je naglas zajokal, še meni so solze zalile oči.

Božidar Jakac: SEMENJ
V NOvem MESTU,
črni svinčnik, 1935

Ivan Zoran **Stihožitja****VEČERNI AVE**

V molk odzvoni
zanihani zvon,
v ugasli klobuk
svetlobe.

TIHOŽITJE

Vonj po postani večerji —
kupček kosti,
nekaj žlic kletvic
v dimasti skledi —
drugega nič.
Še roke
za uteho drugi roki
ne.
Tudi te
ne.

VEŽA

V dimastem kotu
čelešnik.
Me greje.
Mi sveti.
Te osvetljuje
za hip,
ko spet boš odšla
iz spomina.

POPOTNA PESEM

Sicilija, 1965

Dobro je vedeti,
da je v vsakem mestu ulica,
kjer se ti na besedo
odklenejo vrata
ali skozi okno dobiš
skledo urina na glavo.

Dobro je vedeti,
kje ni posvečenih mejnikov
in zarjavelih ograj,
da se, mesečnik, ne zapleteš,
si nežne kože duše ne zaznamuješ
z gnojnimi praskami.

Dobro si je zapomniti
vsaj eno nebesno stran,
vsaj tisto, ki je ob zori
z rdečkastim vinom polita,
in vedeti, da je
v vsakem mestu še kdo,
ki si po obrncani noči
ne daje obkladkov na rit.

RECEPT

Sonet za pikolovce

Kapljico Whytmana
s kapljico Kocbeka.
Hergoutha žličko,
Menarta stekleničko.

Malo več Ketteja.
(Bognedaj Goetheja!)
Fritzov »okrušek«
vselej na dušek.

Gre tudi leže.
Le na tešče
nikogar. Še več,

na tešče
imam še
sebe preveč.

Milan Markelj **Drobne pesmi****TRENUTEK**

Tenkolasi dež
tke sivino dneva.

Na oknu
osamljen obraz,
neznani tkalec,
tujega življenja.

SO DNEVI

So dnevi,
ko pritiskaš čelo
na orošeno šipo
in zunaj dež prši.

So dnevi,
ko s praznimi rokami
begaš okoli
in prižgeš TV

So dnevi,
ko upaš,
da bodo vsi,
ki zdaj prazni tonejo
v mrakove časa,
polni dotikov
resničnih stvari.
In veš,
da takih dnevov ni.

V TRAVI

Ležim v poletni travi,
zrem v nebo
in grenko slutim:
pot oblakov belih
je moja pot,
ne ve se kam,
ne ve od kod.

JESEN

Vetrovna jesen
obira listje.

V papirnati hiši pesmi
zgoreva koprnenje.

Tako belo cvetijo
češnje iz spomina.

Pota kočevskih likovnikov

V Likovnem salonu v Kočevju so v drugi polovici oktobra razstavljali svoja dela člani takojšnje skupine ljubiteljskih ustvarjalcev. Čeprav na razstavi ni bilo vrhunskih del, je bila v več ozirih zanimiva, še posebej zato, ker je pokazala napetosti, ki se sprožijo ali iz same likovnosti ali iz karakternih razlik ustvarjalcev.

Skupina, ki jo je dolga leta vodil Rado Meglič, sam navdušen slikar, se zadnje čase zbira okoli akademskega slikarja in kiparja Borisa Zaplatila, svojega mentorja. Pred letom je začela obiskovati likovni tečaj in omenjena razstava je bila tako rekoč odgovor na vprašanje, kako so znali člani pridobljeno znanje uporabiti pri praktičnem delu.

Na otvoritvi razstave je o tem govoril mentor kočevskih likovnikov Boris Zaplatil, ki je tudi ocenil dosežke posameznih ustvarjalcev. Takole je orisal dogajanje v skupini, zlasti še v času izobraževanja, ter povedal o razstavljalcih in njihovih delih:

»Najprej o samem tečaju. Ta je bil zasnovan kot možnost, da bi udeleženci odkrivali novo, ne pa potrjevali stare, preizkušene rezul-

tate. Seveda tečaj ni želel privedi do končnih rezultatov, zato je razstavljeno le nekaj del, ki so nastala v njegovem okvirju. Saj bi bilo kar predrzno misliti, da bi bilo v borih šestih mesecih moč spremeniti zakoreninjene predstave o tem, kakšna mora biti slika.

Članom likovne skupine sem skušal prikazati, da je področje likovnega delovanja tudi področje svobode, da je to nenehno soočanje s samim seboj in s kakovostjo. Torej s kakovostjo, ki nam jo je podarila zgodovina. Iz najsvetlejših primerov zgodovine namreč vemo, da je likovni jezik na svoji razvojni poti doživel veliko udarcev prav od tistega dela likovnih ustvarjalcev, ki so bili brez cilja ali potrebe, da bi stopili iz starega prostora v nov prostor moderne slike.

Tečaj je obsegal tudi vse temelje klasične likovne izobrazbe, risanje glave, predmetov in krajine, ter se v končnem delu skušal dotakniti sedanjega časa. Zato, ker nas prav ta čas postavlja pred odločitve, ki morajo biti v njegovem duhu. Prav nevzdržno je stanje, ko stari načini razmišljanja zamgljujejo možnost napredka. Ta napredek se v likovnem jeziku kaže vselej kot nekaj, kar do zdaj še ni bilo razgrnjeno. Do tega pa pridemo z neposrednim stikom z likovno ploskvijo ali z znanjem kot posledico dolgotrajnega študijskega odnosa do likovnega področja.

Tečaj ni prinesel svobode v zastavljenem smislu, torej da bi to postalo njegov smoter, pač pa je potrdil ugotovitev, da želijo tečajniki predvsem potrditi že nakopičeno znanje.

Ko smo pripravljali razstavo, smo hoteli, da bi prišla do izraza kakovost, nekaj, kar pri avtorjih še ni bilo razkrito, ker sami svojega dela pač še ne znajo ovrednotiti. Pri tem je bilo vodilo, da lahko pride v izbor tudi majhna, nepodpisana skica, še posebej, ker je v njej več neposrednosti in ni bila narejena z zakonitostmi končane slike. Žal je prav zaradi teh nerazjasnenih stališč in iz bojzani pred odmevom javnosti en avtor umaknil svoja dela z razstave.

Največji razpon in hkrati dovolj resen pristop k problemom se razkriva v delih Dušana Vidmarja. Na razstavi je zaštopan z deli, ki kažejo študijski pristop k naravi — prek risbe do olja in akvarela. Skice izžarevajo vso neobremenjenost in bi na večji površini pokazale dokaj osebni korak k svetu barv in potez. Njegov nadrealistični pastel pa kaže na dvojnost — razpetost med okolje in poglubljenost vase, bolje povedano: na priznavanje tistega dela umetnostne zgodovine, ki je odkrival te dolgo zamegljene plasti človeške osebnosti.

V nasprotju z njim Marta Mertelj ni vživeta v okolje, zato njena dela kažejo odsotnost od problema. Slednji je v njej, jo grize, pri tem pa avtorici uplahne ves pogum, ko je potrebno za dokončni rez uporabiti drznejše premisleke. Risba z ogljem kaže, da bi ji tega koraka ne bilo težko narediti, če bi bila bolj disciplinirana pri organizaciji likovnega polja. Likovno polje vedno odraža značaj avtorja. Njegova dobra organiziranost se z vživetjem v okolje s seizmografsko natančnostjo izraža na ploskvi. Tovrstno dobro organiziranost kaže likovno delo Ivana Radeta, razpeto med mejnimi področji abstrakcije in zadnjimi zarisi realnosti.

Trdnost izraza pa manjka v delih najbolj neposrednega tvorca — Franceta Lovšina. Dela neposredno, kot neomadeževana osebnost. Ima svoj svet barv, na katere se mu srce odziva s toplino. Potrebno mu bo več jasnosti, moral se bo odločiti, ali bo ostal na področju lirično abstraktnega ali se mu bo v polje vsidrala tudi figura, predvsem njen obrazni del. Prav za obraz je Lovšin pokazal največji interes in je tudi na tečaju, ko smo risali glavo, edini pokazal, kar je pri tem najbolj potrebno: občutek za značaj. Ta značaj pa je povsod, imajo ga hiša, roža, predmeti, samo občutiti je potrebno to značajsko različenost.

Tako bi karakter, kot je Janez Arko, moral vedeti, da se je potrebno sleherne likovne naloge lotiti s refiniranim očesom in iskanjem posebnosti. Njegova tihožitja, ki sicer izžarevajo še nedorečeno potezo čopiča, skrivajo prav tisti napeti, a zaprti karakter, ki je navzoč v njegovem odnosu do sveta. Saj je tudi narava lahko spodbujevalka tako imenovanih karakternih del, le roko lastnega videnja ji je treba podati. Arkova osebnost kraljuje nad tihožitji, posrečilo se mu je odkriti nekaj samega sebe v teh predmetih, ki jih upodablja, a jih izbira še vse preveč poljubno.

Narava nekako pomanjšuje človeka in ji je težko kljubovati. To je težka naloga, vendar se je Marjan Kužnik ne loteva tako, da bi zapisal njen „značaj“ pač pa ostaja zgolj občudovalec. Reči pa je treba, da je ročno spreten pri prenašanju tistega, kar vidi, na slikarsko platno.

Edini kipar je Matija Glad. Lesena figura, zasnovana v bloku debela, iz katerega pa ne izstopa, kaže, da ga zanima le razporeditev gmote in detajlov; prostora, ki bi ga mogel aktivirati, kot pravimo, ni in se mu niti ne posveča. Kljub temu pa ostaja dober predstavnik načina oblikovanja, kot smo ga vajeni videti pri različnih avtorjih.

Božidar Jakac: SEMENJ V NOVEM MESTU, črna kreda, 1933

Facsimilia selecta

(Ob razstavi v Galeriji Krško v letošnjem mesecu knjige)

Srednjeveški rokopisi, zlasti ilustrirani, sodijo med največje dragocenosti velikih evropskih knjižnic. Ni še dolgo tega, ko smo posamične liste ali ilustracije iz teh kodeksov poznali samo po bolj ali manj uspehlih ilustracijah, ki so spremljale knjige z umetnostnimi besedili in ki naj bi posredovale vsaj približno podobo o lepoti in značaju originalov. Takšne razstave so sicer lahko predstavile kvaliteto posamičnih ilustracij, niso pa mogle posredovati celovitega vpogleda v značaj posamičnih kodeksov, knjižnih raritet, ki so danes le z največjimi težavami dostopne redkim posamičnim raziskovalcem. Originalom, spravljenim v trezorjih, škoduje že svetloba, kaj šele druge nevšečnosti, ki jih prinaša s seboj vsakdanja raba. In pokazalo se je še nekaj — celo specializiranim raziskovalcem je bilo ob dosedanem načinu znanstvenega dela domala nemogoče, da bi posamične eksemplarje med seboj primerjali, iskali njihove skupne korenine, proučevali njihov širši odmev.

Današnje tehnične tiskarske možnosti so ustvarile razmere, da so ekskluzivne založbe začele razmišljati o kompletnih izdajah najpomembnejših srednjeveških tekstov, ki naj bi bili v vseh nادرobnostih kar najbolj podobni originalom.

Nastal je pojem faksimilov. Ta ima danes že trdno določen pomen in je postal termin za posebno vrsto knjižnih izdaj, ki se po svojem značaju in svojih kvalitetah domala povsem lahko primerjajo z originali. Beseda je nastala iz stare latinske »fac simile« — napravi podobno. To je postalo geslo, ki ga vsi resni založniki faksimilov skušajo v kar največji meri uresničiti. A naloga ni lahka, saj so sodobne zahteve do faksimilov izjemno visoke. Faksimile naj bo natančen posnetek originala, tako v formatu, eksaktni barvni reprodukciji in celo v vezavi. In še več: od pravega faksimila terjamo, da zaobjame ne le avtentične sestavine prvotnega originala, marveč tudi vse tiste dodatne stvari, s katerimi so v stoletjih bogatili ali dopolnili kodeks, reproducirati mora celo strani, ki so v originalu ostale iz kakršnegakoli vzroka prazne. Tudi vezava mora v vsej podrobnosti slediti prvotni vezavi, in če ta ni ohranjena, se založba odloči za ovitek, v katerem je manuskript dočakal naš čas. Le v skrajnem primeru, ko tudi te možnosti ni, se vezava običajno ravna po vezavi iz kakšnega sočasnega kodeksa, ki po značaju najbolje ustreza vsebini rokopisa.

Tu ni mesto, da bi se naderobneje spuščali v tehnično problematiko faksimilov, denimo, kako reproducirati zlate ali srebrne ploskve, ki so v stoletjih potemnele ali oksidirale, kako reproducirati materiale, kjer je starejše plasti pisave prekrila pisava mlajšega časa. Še in še so problemi, ki jih je treba z vso vzajemnostjo in odgovornostjo vsakič reševati posebej — vendar pa je mogoče trditi, da je današnja tehnika najboljših faksimilov že na takšni stopnji, da lahko praktično docela zadosti željam in potrebam znanstvenikov, estotov, umetnostnih zgodovinarjev, paleografov in muzikologov ali tudi samo bibliofilov, ki jih je po svetu čedalje več.

Naša razstava zaradi omejenih tehničnih in stvarnih možnosti ne prinaša kompletnih faksimiliranih knjižnih enot. Omejuje se na določeno število predromanskih

in romanskih rokopisov, predstavljenih s posamičnimi listi, ki pa naj vendar omogočijo vpogled v tisti del srednjeveškega ustvarjanja, vezanega na samostanske in dvorne skriptorije, ki nam je bil doslej nemara najmanj poznan. Med razstavljenimi listi izvirajo mnogi iz kodeksov, ki pomenijo temeljne kamne v zgodovini srednjeveškega miniaturnega slikarstva na evropskih tleh, pa naj gre tu za rokopis Virgilius Vaticanus ali za sloviti Utrechtski psalter. Tako naj ta skromni izbor, ki zaobjema komaj devetnajst rokopisnih enot, prvič v Sloveniji pokaže tisti del srednjeveške umetnostne ustvarjalnosti, ki šele lahko zaokroži naše poznavanje sočasne arhitekture, kiparstva, freskantskih stvaritev ter nemara tudi srednjeveške literature in glasbe. Če bo razstavi to uspelo, bo dosegla svoj namen.

DR. IVAN STOPAR

Božidar Jakac: PADA MRAK ..., črna kreda

Gradivo za dolenski biografski leksikon (11.)

ROVCI

V prejšnjem nadaljevanju je treba pri geslu GORNIK FRANC popraviti ime rojstnega kraja v GRABROVEC namesto GRABROVCI (opozorilo novin. Andreja Bartlja), na ustrezno mesto pa vstaviti gesli:

GLAVAN TONE pisatelj
R. 12. dec. 1920 v Dol. Križu v Suhi krajini. — LPJ II, str. 229 — s sliko.

GRAŠIČ IVAN šolnik, Žagarjev in Trdinov nagrajenec.

R. 9. dec. 1912 v Spod. Dupljah na Gorenjskem učiteljval od 1937 na Dolenjskem, med vojno bil partizanski učitelj. Za organiziranje partizanskega in poveljnega šolstva prejel l. 1978 Žagarjevo nagrado. — Osebnih podatki. PD 23. jun. 1978 št. 12. str. 3. Narodni heroj Stanko Žagar, ljudski učitelj in revolucionar, 1982, str. 80 — slika.

GUNDE LOJZE—ROK veterinar
R. 28. avg. 1910 v Ribnici. Bil pomočnik šefa vet. sekcije pri Glavnem štabu NOV in POS. — 225 let, str. 440. Dolenc M.: Veterinarska služba v NOB, str. 321, 324, 373 — slika.

GUSIČ (GUSICH) plemiška družina
Imela v posesti Pogance, Gradac, Zaboršt pri Novem mestu, Prešek, Zastavo pri Črnomlju, Vinico in Slatino pri Litiji. — SBL I, str. 277.

GUSSIČ (GUSSITCH) SEIFRIED operoz
R. 13. dec. 1709 na Prežeku, u. 13. jun. 1794 v Ljubljani. — SBL I, str. 277.

GUŠTIN MITJA arheolog
R. v Piranu. Od l. 1974 v brežiškem muzeju in je doslej izkopaval v vseh treh posavski občinah. — DL 22. okt. 1981 št. 43, str. 24 — slika.

GUTMAN IVAN politik
R. 18. jun. 1808 v Mokronogu, u. 6. sept. 1875 na Jezerskem. — SBL I, str. 278.

GUTMAN MIROSLAV pesnik
R. 8. jul. 1951 v Novem mestu. — Dolenjski razgledi 19. dec. 1974 št. 7, str. 128 — slika. Osebnih podatki.

GUTMANNSTHAL—BENVENUTI LUDWIG RITTER VON politik

R. 4. okt. 1810 v Kierlingu pri Dunaju, u. 8. okt. 1890 v Gradcu, pok. v Radečah. Bil lastnik Dvora in Hotemeža pri Radečah. — SBL I, str. 279.

GUZELJ AVGUST ozdar
R. 13. sept. 1864 v Škofji Loki, u. 26. sept. 1931 v Novem mestu. Služboval tudi v Novem mestu. —

SBL I, str. 283. Kmetovalec 1983, str. 325 — slika. Loški razgledi XXI/1974, str. 88, da se je rodil avgusta in umrl v Ljubljani.

GUZELJ STOJAN strokovni pisatelj

R. 20. marca 1896 v Novem mestu, u. 4. apr. 1961 v Ljubljani. — Spominski almanah, str. 286. Delo 14. apr. 1961 št. 102, str. 2 — slika.

H

HADERLAP LIPE pisatelj in časnikar

R. 4. apr. 1894 v Remšeniku na Kor., u. ok. 1894 v Celovcu, Št. Rupert. Študiral na novomeški gimnaziji. — SBL I, str. 287. SGL, str. 205 (podatki o smrti). IS IV/1928, str. 3 — slika.

HAFNER GEMA pisateljica
R. 8. nov. 1919 v Trstu. V osnovno šolo hodila v Krškem. — LPJ II, str. 358 — slika.

HAFNER IVAN metuljar
R. 17. maja 1867 v Hrastju pri Mokrem polju, u. l. 1945. — KLS II, str. 501, 225 let, str. 425 (rojstni datum).

HAIDER—DE GROOT ZINKA kiparka

R. 13. maja 1930 v Ljubljani. Študirala na novomeški gimnaziji in partizanila po Dolenjskem. — 225 let, str. 450 (rojstni podatki). Teleks 2. nov. 1979 št. 44, str. 16-17 — slika.

HARING ZOFIJA zbiralka vezenin in pisanic

R. l. 1843, u. 19. nov. 1929 v Črnomlju. — KCMD 1930, str. 78; str. 51 — slika.

HAUFFEN ADOLF narodopisec in germanist

R. 30. nov. 1863 v Ljubljani, u. 4. febr. 1930 v Pragi. Pisec monografije o Kočevski. — SBL I, str. 297. Ottov Slovník naučný, Dodatky II, 2, str. 1044.

HAUS ANTON admiral

R. 13. jun. 1851 v Tolminu, u. 8. febr. 1917 v Pulju. Pet let hodil na novomeško gimnazijo. — 225 let, str. 356. Prim SBL 7. sn., 530. Informator (Splošna plovba) 1967, št. 3/4, str. 24 — slika.

HAVLIČEK STOJAN medicinski pisatelj

R. 10. jul. 1925 v Ljubljani, u. 11. okt. 1982 prav tam. Maturiral na novomeški gimnaziji. — 225 let, str. 448. Delo 25. okt. 1982 št. 249, str. 2 — slika.

HEFERLE HENRIK medicinski pisatelj in zgodovinar

R. 6. jun. 1900 v Mokronogu, u. 9. maja 1967 v Ljubljani. — Zdrv XXXVI/1967 št. 6, str. 192 — slika.

HEGLER MIRKO politični delavec

R. 4. sept. 1928 v Kočevju. Na VI. kongresu izvoljen za člana CK ZKS. — Ko je ko 1970, str. 345.

HERGOLD IVANKA pisateljica

R. 27. avg. 1943 na Gradišču pri Slovenj Gradcu. Učiteljvala tudi v Krškem. — LPJ II, str. 379 — slika (kot rojstni kraj je naveden Legen). Mladika XVI/1972 št. 8/9, str. 137.

HERLE VLADIMIR strokovni pisatelj

R. 6. jul. 1869 v Solčavi, u. 13. febr. 1932 v Kranju. Služboval krajši čas na novomeški gimnaziji. — SBL I, str. 316. Triglavanski listi I, str. 29 (smrtni podatki).

HERMANN MIHAEL nabozni pisatelj

R. 6. sept. 1606 v Novem mestu, u. pred l. 1684. — SBL I, str. 318.

HILBERT JARO slikar
R. 24. jun. 1897 v Krškem. — ELU II, str. 535.

HINEK JANEZ skladatelj

R. 20. dec. 1796 v Metliki, u. l. okt. 1886 v Stični. To je tisti stiški župnik, o katerem piše Fr. Levec, da je, ko je izšla znana Jurčičeva povest, »tri nedelje zaporedoma pri krščanskem nauku pridigoval samo o Juriju Kozjaku in iz vse okolice so ljudje kar vrel v cerkev.« — KCMD 1932, str. 34. Šematizmi ljublj. škofije.

HIPOLIT o. (GAIGER JANEZ ADAM) jezikoslovec in nabozni pisatelj

R. l. 1667 v Novem mestu, u. 5. apr. v Kamniku 1722. — SBL I, str. 321. EJ IV, str. 4 (da je umrl v Kranju).

HITZINGER PETER zgodovinar

R. 29. jun. 1812 v Trziču, u. 29. avg. 1867 v Postojni. Služboval v Mokronogu. — SBL I, str. 323.

HLADNIK IGNACIJ glasbenik

R. 25. sept. 1865 v Križah pri Trziču, u. 19. marca 1932 v Novem mestu. Poučeval petje na novomeški gimnaziji od 1893) SBL I, str. 324, napačno, da šele od 1903 do 1931. — SBL I, str. 323, 225 let, str. 327.

HLADNIK—BERDEN MARIJA skladateljica

R. 30. marca 1892 v Novem mestu, u. 10. maja 1924 prav tam. Hči Ign. Hladnika. — CG 1924, str. 61. Podatki na novomeškem matičnem uradu.

HOCHREITER EMIL skladatelj

R. 27. dec. 1871 v Debrecinu na Ogrskem, u. 3. avg. 1938 na Dunaju. Študiral na novomeški gimnaziji. — SBL I, str. 325. Sveta Cecilija 1938, str. 160 — slika.

HOČEVAR ANDREJ meteorolog

R. 2. jun. 1931 v Ljubljani. Ma-

turiral na novomeški gimnaziji. — Univerza II, str. 586. 225 let, str. 356.

HOČEVAR FRANC defektolog
R. 4. jul. 1946 v Gor. Jesenicah, občina Trebnje. — Univerza III-2, str. 1369.

HOČEVAR FRANC matematik in šolnik

R. 10. okt. 1853 v Metliki, u. 19. jun. 1919 v Gradcu, Avstrija. — SBL I, str. 325. OMF 1953 št. 4, str. 97-102 — slika in bibliografija.

HOČEVAR FRANCE pravnik in diplomat, spomeničar

R. 16. marca 1913 v Ljubljani. Maturiral na novomeški gimnaziji. — Bil predsednik Vrhovnega svetišča LRS in zvezni javni tožilec, 225 let, str. 357. Komunist 1974, Teoretična priloga, avgust-december, str. 16 — slika.

HOČEVAR JANEZ diplomat, spomeničar

R. 16. sept. 1922 v Vel. Laščah. — Delo 6. nov. 1974 št. 259, str. 1 — slika.

HOČEVAR (HOZHEVAR) JANEZ JURIJ pl. GOTSCHER

HOČEVAR JOSIPINA roj. MULLEY mecenka

R. 6. apr. 1824 v Radovljici, u. 16. marca 1911 v Krškem. — SBL I, str. 327.

HOČEVAR JOŽE urednik, kritik in prevajalec

R. 13. sept. 1929 na Kamnem vrhu, občina Grosuplje. — Prim SBL 7. sn., str. 540.

HOČEVAR JURIJ skladatelj

R. l. 1656 v Novem mestu, u. 1714 v Ljubljani. — Trobina, str. 85.

HOČEVAR KUNO šolnik

R. 26. maja 1878 v Črnomlju, u. l. 1953 v Ljubljani. — Kron VII/1959, str. 112 — slika. 225 let, str. 429 (rojstni podatki).

HOČEVAR MARTIN mecen

R. 7. okt. 1810 v Podlogu pri Vel. Laščah, u. 17. apr. 1886 v Krškem. — SBL I, str. 326.

HOČEVAR MATIJA prevajalec

R. 30. jan. 1824 v Vel. Laščah, u. 10. sept. 1888 v Dol. Toplicah. — Glaser: Zgodov. slov. slovstva III, str. 115.

HOČEVAR MIRAN slikar

R. 29. apr. 1921 v Novem mestu. — Miran Hočevar, 1975 (katalog) — slika.

HOČEVAR PAVLA publicistka

R. 27. jun. 1889 na Dunaju, u. 17. avg. 1972 v Ljubljani. Mladost preživljala v Vel. Laščah. — Prim SBL 7. sn., str. 541.

HOČEVAR SLAVKO kipar in lutkar

R. 12. jun. 1927 na Bučki. — SGL, str. 219. I. Žnidaršič: Bučka

41-81, str. 90 (da je rojen v Dulah pri Bučki).

HOČEVAR STANA fitopatologinja

R. 8. nov. 1922 v Vel. Laščah. — Ko je ko 1970, str. 349.

HOFBEK EDMUND učitelj, udeleženec I. zasedanja SNOS

R. 5. sept. 1893 v Sidu, umorjen neznan kje 1944. — Dolenjska prosveta I/1953-54, št. 3, str. 57 — s sliko.

HOFF HEINRICH GEORG nemški polihistor in zgodovinar

R. ok. 1739, u. 14. nov. 1809 v Celovcu. V delu Historisch-statistisch-topographisches Gemälde vom Herzogthume Krain obravnava tudi Dolenjsko. — SBL I, str. 328.

HOEFFERN ANTONIJA roj. BARAGA

R. 4. febr. 1803 v Mali vasi pri Dobrniču, u. 21. maja 1871 v Ljubljani. Ko je ovdovela, je odšla z bratom misijonarjem Barago v Ameriko in poučevala dekleta ročnih del, glasbe, angleščine, nemščine, francoščine, italijanščine in španščine. — SBL I, str. 327.

HOFFER EDUARD prvi slovenski biolog

R. 7. marca 1841 v Kotu pri Šentrupertu, u. 10. jan. 1915 v Gradcu. — Obzornik 1972 št. 7, str. 448 — s sliko.

HOFMAN MIHAEL nabožni pisatelj

R. 26. sept. 1755 v Ljubljani, u. 1. sept. 1826 prav tam. Bil novomeški kanonik, gimnazijski prefekt in ravnatelj normalke. — SBL I, str. 329.

HOHENWART kranjska plemiška družina

Imela je posesti v Metliki, Hrvaškem Brodu ob Krki, Krupi pri Semiču. — SBL I, str. 331.

HOLZAPFEL IGNAC pisatelj in mecen

R. 15. jul. 1799 v Tržiču, u. 21. jan. 1868 v Ribnici. Bil župnik v Črnomlju in dekan v Ribnici in zapustil ljubljanski gluhonemnici 50.000 goldinarjev. — SBL I, str. 337. Ribnica skozi stoletja, str. 51 — slika.

HOMAN ALOJZIJ medicinski pisatelj

R. 16. jul. 1863 v Škofji Loki, u. 13. nov. 1922 v Radečah. — SBL I, str. 338.

HORMAYER FRANCISCUS medicinski pisatelj

R. 31. marca 1751 v Trgu (?) v Sloveniji, u. 1802 v Zagrebu. Bil do 1778 mestni fizik v Novem mestu. — Starine XLIII, str. 113.

HOSTNIK DAVORIN pisatelj

R. 14. sept. 1853 v Podrožah pri Litiji, u. l. 1929 v Rusiji. — SBL I, str. 339. ZČ 1968, str. 261 (smrtno leto).

HOZHEVAR JANEZ upravni jurist

R. 13. amaja 1829 v Vel. Laščah, u. 24. maja 1889 v Ljubljani. — SBL I, str. 339.

HRASTELJ VINKO igralec

R. 22. jan. 1940 v Ženjah pri Krškem, u. 18. okt. 1971 v Lju-

bljani. — SGL, str. 224. GL Drama 1966-67 št. 1, str. 17 — slika.

HRČEK LOJZE agronom

R. 27. maja 1916 na Pristavi pri Rogaški Slatini. Bil po vojni ravnatelj Kmetijske šole na Grmu. — Univerza II, str. 581. Kmečki glas 29. dec. 1976 št. 52, str. 19 — slika.

HRAŠOVEC SILVA pianistka

R. 7. jun. 1910 v Kandiji. Študirala na novomeški gimnaziji. — 225 let, str. 357.

HREN ANTON mladinski pisatelj

R. 12. jan. 1880 v Kopoljah, u. 2. febr. 1936 v Studencih pri Mariboru. — SBL I, str. 343. KCMD 1937, str. 33 (datum smrti).

HREN JAKOB pravnik

R. 1. jul. 1830 v Begunjah pri Cerknici, u. 29. dec. 1924 v Ljubljani. 1871-1886 bil drž. pravnik v Novem mestu. — SBL I, str. 344.

HREŠČAK MARIJA ALEKSANDRA pesnica in ped. delavka

R. 25. jan. 1915 v Trstu. Mladost preživela v Višnji gori, Kočevju in Grosupljem. — Prim SBL 7. sn., str. 545.

HRIBAR ANTON pesnik

R. 12. jan. 1864 na Malem Korinju nad Krko, u. 30. sept. 1953 v Zalem Logu pri Škofji Loki. — SBL I, str. 352. EJ IV, str. 29.

HRIBAR HINKO veterinar

R. 28. maja 1934 v Črnomlju. — Univerza II, str. 618.

HRIBAR IVAN politik

R. 19. sept. 1851 v Trzinu na Gorenjskem, u. 18. apr. 1941 v Ljubljani. Študiral na novomeški gimnaziji. — SBL I, str. 353. EJ IV, str. 29.

HRIBAR JANEZ narodni heroj

R. 8. okt. 1918 v Podlipoglavu, u. 21. sept. 1978 v mariboru. Bil komandant Gubčeve brigade, XV. in XVIII. divizije. — Zbornik narodnih heroja Jugoslavije, str. 259 — slika. Delo 22. sept. 1978 (osmrtnica).

HROVAT ALOJZIJ strokovnjak za gradnjo cest in železnic

R. 21. jun. 1885 v Vel. Podljudnu, u. 22. marca 1971 v Ljubljani. — SBL I, str. 354. 225 let, str. 358 (smrtni podatki).

HROVAT FLORENTIN (JANEZ NEP.) pisatelj

R. 11. maja 1847 v Zg. Tuhinju, u. 3. maja 1894 v Novem mestu. Študiral na novomeški gimnaziji in bil tu vodja osnovne šole. — SBL I, str. 354.

HROVAT LADISLAV (JOŽEF) jezikoslovec

R. 10. marca 1825 v Zg. Tuhinju, u. 14. apr. 1902 v Novem mestu. Bil dolgo let profesor na novomeški gimnaziji, znač zlasti pod imenom pater Lacko. — SBL I, str. 355.

HROVAT ŽAN narodni heroj

R. 9. jun. 1915 v Clevelandu, u. 1. 1. 1970 v Ljubljani. Bil med prvimi organizatorji narodnoosvobodilnega gibanja na Krki. — Zbornik občine Grosuplje III/1971, str. 45 — slika.

HROVATIČ STANE akad. slikar

R. 1. 1947 na Vrheh pri Dolžu. — DL 29. apr. 1976 št. 18, str. 8 — slika.

HROVATIN MAKSO tiskar

R. 19. jul. 1883 v Sodražici, u. 1967 (?) v Ljubljani. — SBL I, str. 355. Ribnica skozi stoletja, str. 39 (da umrl l. 1936).

HUDALES ZORAN pisatelj

R. 16. nov. 1907 v Bovcu. Med vojno bil načelnik oddelka za agitacijo in propagando pri Okrožnem odboru OF Grosuplje in Novo mesto. — LPJ II, str. 415 — slika. Bitka, kakor življenje dolga, str. 484.

HUDOKLIN FRANČIŠEK pesnik

R. 6. nov. 1863 v Gorenji Stari vasi pri Šentjerenju, u. 11. jan. 1886 prav tam. — SBL I, str. 358.

HUDOKLIN RADOJE kipar in tehnolog

R. 4. nov. 1896 v Šentjerenju, u. 12. jul. 1956 v Murski Soboti. ELU II, str. 638. Univerza III-2, str. 1251.

HUDOVERNIK ALEKSANDER pravnik

R. 21. febr. 1861 v Stični, u. 20. avg. 1931 v Ljubljani. — SBL I, str. 358. KCMD 1932, str. 33 (smrtni datum).

HUDOVERNIK LUDOVIK glasbenik

R. 15. avg. 1859 v Stični, u. 16. maja 1901 v Mariboru. — SBL I, str. 358.

HUMAR JURIJ pasigraf

R. 14. apr. 1819 v Mekinjah pri Kamniku, u. 19. dec. 1890 na Primskovem na Dol. Kot duhovnik služboval tudi v Črmošnjicah in na Primskovem in slovel kot ljudski zdravnik-magnetizer. V francoščini objavil knjigo o novem umetnem jeziku, pasigrafiji. — J. Logar Trdinovo ZD VI, str. 354. Obisk II/1941 št. 2, str. 56 — Slika. Šematizmi ljublj. škofije.

HUMEK DRAGOTIN strok. pisatelj in ilustrator

R. 16. sept. 1877 na Gradišču pri Raki, u. 15. nov. 1958 na Raki. — SBL I, str. 359. Krško skozi čas, str. 554 (smrtni datum).

HUMEK GABRIJEL slikar

R. 17. jun. 1907 v Bohinjski Bistrici. Živi kot cistercijan v Stični. — J. Gregorič, Cistercijani v Stični, str. 153. Družina 25. okt. 1981 št. 41, str. 5 — slika.

HUMEK LJUBO arhitekt

R. 1. 1913 v Krškem. Prejel l. 1984 Plečnikovo nagrado. — Večer 28. febr. 1984, str. 6 — slika.

HUMEK MARTIN sadjar in čebelar

R. 13. jan. 1870 na Gradišču pri Raki, u. 14. febr. 1943 v Ljubljani. SBL I, str. 359. Sodk III/1970, str. 286.

HUMEK MILOŠ glasbenik

R. 6. sept. 1917 v Ljubljani (sin Martina H.). Po vojni služboval na kočevski gimnaziji in vodi v Kočevju glasbeno šolo od 1961. — Glasilo ZKGP Kočevje III/1977 št. 5, str. 18 — slika. Osebnosti, sporočeni prof. Jožetu Severju 27. marca 1984.

HUMER JOŽKO pravnik in biograf

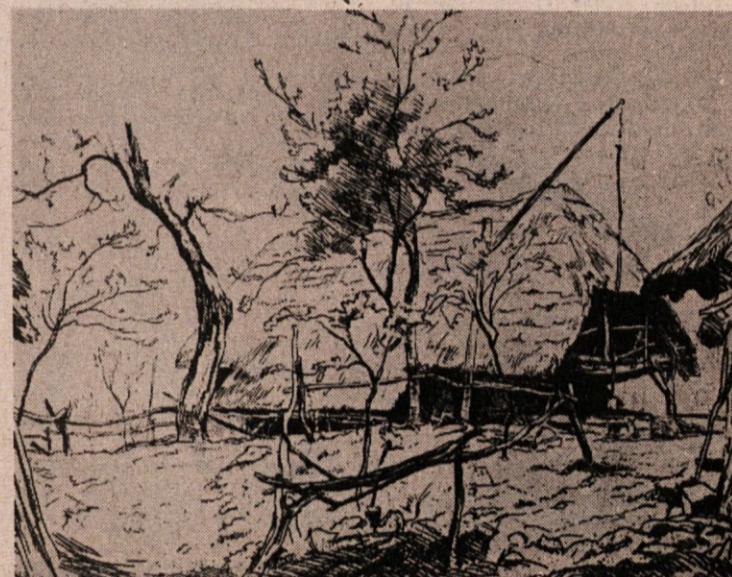
R. 6. nov. 1914 v Biljah pri Gorici. Pisec obsežne monografije Primož Trubar, rodoljub ilirski (Koper 1980). — Prim SBL 7. sn., str. 551.

HUSIČ BARBARA ljudska pesnica

R. 1. 1876 v Vel. Selih pri Adlešičih. Napisala žalostinko za padlim sinom-partizanom. — ZSS VII, str. 131. Naša žena 1953, str. 282 — slika. Partizanska ljudska pesem I, str. 162.

HVALA JUST slikar

R. 1. 1893 na Slapu ob Idrijci, u. oktobra 1962 v Ljubljani. Poučeval pred vojno v Novem mestu na meščanski šoli, po vojni pa do l. 1952 na gimnaziji. — 225 let, str. 307.

Božidar Jakac: VAS PAKA V BELI KRAJINI, jedkanica, 1944